

NAREČNE TVORJENKE Z VMESNIM MORFEMOM -OV-/-EV- IZ POMENSKEGA POLJA KULTURNE RASTLINE

Mojca HORVAT

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Novi trg 4, 1000 Ljubljana
e-mail: mhorvat@zrc-sazu.si

IZVLEČEK

V prispevku so obravnavane narečne tvorjenke z vmesnim morfemom -ov-/-ev-, ki lahko pri tvorbi besed nastopa v različnih funkcijah: a) kot del osnovne se pojavlja pri tvorjenkah iz osnov nekdanjih u-sklanjatev, b) kot del podstave se pojavlja pri izpridevniških tvorjenkah, c) nastopa pa lahko tudi kot del priponskega niza, nastalega z abstrakcijo zloženih pripon tipa -ovnik, -ovica, bodisi iz tvorjenk z osnovo, pripadajočo nekdanji u-sklanjatvi, bodisi iz izpridevniških tvorjenk iz pridevnikov na -ov. Tvorjenke iz pomenskega polja kulturne rastline bodo na podlagi strukture priponskih nizov razvrščene v štirinajst skupin, nadalje pa v podskupine glede na spol oz. besedno vrsto simpleksa. Namen prispevka je predstaviti tvorjenke z vmesnim morfemom -ov-, kakor so bile obravnavane v slovenski in slovanski besedotvorni literaturi in obenem zanje podati lastno interpretacijo.

Ključne besede: slovenska narečja, besedotvorje, morfem -ov-, samostalniki, kulturne rastline

DERIVATI DIALETTALI CON IL MORFEMA INTERNO -OV-/-EV- DAL CAMPO SEMANTICO DELLE COLTURE

SINTESI

Il contributo presenta i derivati dialettali con il morfema interno -ov-/-ev-, che nella formazione delle parole può avere varie funzioni: a) può far parte della radice di parole derivate da basi delle declinazioni in u- cadute in disuso; b) può essere presente come parte della base in derivati deaggettivali; c) può anche essere parte di una sequenza di suffissi formatasi con l'astrazione di suffissi composti del tipo -ovnik, -ovica, sia da derivati da basi delle declinazioni in -u, sia da derivati deaggettivali da aggettivi in -ov. I derivati semanticamente legati al campo semantico delle colture, verranno classificati in base alla struttura delle sequenze di suffissi in quattordici gruppi, quindi anche in sottogruppi in base al genere ovvero alla categoria grammaticale della base semplice. Lo scopo dell'articolo è di presentare i derivati con il morfema interno -ov- nel modo in cui sono stati trattati nelle opere sulla formazione delle parole slovena e slava e, nel contempo, darne un'interpretazione propria.

Parole chiave: dialetti sloveni, formazione delle parole, morfema -ov-/-ev-, sostantivi, colture

UVOD

Zaradi večfunkcijskosti morfema *-ov-/-ev-* in posledično različnih interpretacij tvorjenk, ki jih ta tvori, smo se odločili pregledati narečne tvorjenke z vmesnim morfemom *-ov-/-ev-*, njihovo obravnavo v slovenski in slovanski besedotvorni literaturi ter zanje podati lastno interpretacijo. Tvorjenke so v pričujoči razpravi razvrščene na podlagi strukture priponskih nizov¹ (14 skupin), nadalje pa še v podskupine glede na spol oz. besedno vrsto simpleksa, ki je lahko ženskega, moškega ali srednjega spola, maloštevilne tvorjenke pa imajo v podstavi glagolski simpleks. Zaradi različnih glasoslovnih sistemov krajevnih govorov, v katerih so bile tvorjenke pridobljene, so te za namen pričujoče razprave prikazane v poknjiženi obliki.

Funkcija morfema *-ov-* je v tvorjenki odvisna od kategorialnih lastnosti samostalniškega simpleksa iz podstave (npr. pripadnost določeni paradigmi, nekdanjim *a-*jevskim, *o-*jevskim oz. *u-*jevskim sklanjatvam), kakor tudi od priponskega obrazila tvorjenk (npr. *-ik*, *-ica*, *-išče*) ter od njegovih razvrstitvenih možnosti (npr. družljivost pripon s pridevniško besedotvorno podstavo).

Morfem *-ov-* ima v tvorjenkah lahko več funkcij: a) pri tvorjenkah iz osnov nekdanjih *u-*sklanjatev se pojavlja kot del **osnove**; b) pri izpridevniških tvorjenkah iz pridevnikov *-ov* tvori **podstavo tvorjenke**, c) v tretjem primeru pa morfem *-ov-* nastopa kot del **priponskega niza**, ki je z abstrakcijo zloženih pripon² tipa *-ovnik*, *-ovica* nastal bodisi iz tvorjenk z osnovo, pripadajočo nekdanji *u-*sklanjati, bodisi z abstrakcijo zloženih pripon tipa *-ovec*, *-ovka* iz tvorjenk s pridevnikom na *-ov* v besedotvorni podstavi.

Prispevek je zgrajen iz štirih delov, in sicer so v prvem navedene vse tvorjenke s priponskim morfemom *-ov-/-ev-* iz pričujočega korpusa,³ v drugem poglavju je prikazana obravnavna tovrstnih tvorjenk v besedotvorni literaturi, v tretjem nastanek morfema *-ov-* v tvorjenkah tipa *bukovnik*, v četrtem pa so podane različne možne obravnave iz narečnega gradiva izbranih tvorjenk z morfemom *-ov-/-ev-*.

NABOR TVORJENK Z -OV-/-EV-
V OBRAVNAVANEM KORPUSU

V tem poglavju so navedene vse v razpravi zbrane tvorjenke z vmesnim morfemom

-ov-, in sicer v zaporedju moškospolske, ženskospolske in srednjespolske tvorjenke, znotraj posameznih spolov pa glede na abecedno zaporedje karakterističnega soglasnika pripone od enostavnejšega k zapletenejšim priponskim nizom.

1. **-ov-ec**a) **tvorjenke z ženskospolskim simpleksom⁴**

ajdovec (ajda) 'ajdova slama', **bunkovec** (bunka) 'jabolčni sok, hruškov sok', **češnjavec** (češnja) 'češnjevo žganje', **češpljavec** (češplja) 'slivovo žganje', **češpovec** (češpa) 'češpljev les, slivovo žganje, ringlo', **drobtinovec⁵** (drobtina) 'jabolčno žganje', **gruševec** (gruša) 'hruškov sok', **gruškovec** (gruška) 'hruškovo žganje, hruškov sok', **hruševec** (hruša) 'hruškovo žganje, hruškov sok', **hruškovec** (hruška) 'hruškovo žganje, hruškov sok', **lesnikovec⁶** (lesnika) 'divja jablana', **preklovec** (prekla) 'visok fižol', **raklovec** (rakla) 'visok fižol', **repovec** (repa) 'repno listje, porezano repno listje', **robidovec** (robida) 'robida', **slivovec** (sliva) 'slivovo žganje', **smolovec** (smola) 'terica, smolenec', **tepkovec** (teпка) 'hruškovo žganje, hruškov sok', **tropinovec⁷** (tropina) 'jabolčno žganje, hruškovo žganje'

b) **tvorjenke z moškospolskim simpleksom**

bažolovec (bažol) 'fižolova slama', **bobovec** (bob) 'fižolova slama', **dropovec** (drop) 'jabolčno žganje', **fažulovec** (fažul) 'fižolova slama', **ječmenovec** (ječmen) 'ječmenova slama', **korenovec** (koren) 'korenjevi listi', **krompirjavec** (krompir) 'krompirjevica (listje), krompirišče (pokošeno)', **prežigovec⁸** (prežig) 'žganje', **štorovec** (štor) 'nizki fižol'

c) **tvorjenke s srednjespolskim simpleksom**

jabolkovec (jabolko) 'jabolčno žganje, jabolčni sok', **korenjavec** (korenje) 'korenjevi listi', **sadjevec** (sadje) 'jabolčno žganje, jabolčni sok, hruškovo žganje, hruškov sok, češnjevo žganje', **smoljavec⁹** (smolje) 'terica, smolenec', žganjavec (žganje) 'slivovo žganje'

č) **tvorjenke z glagolskim simpleksom**

tolkovec (tolči) 'jabolčni sok, hruškov sok'

2. **-ov-n-jak**

Imata ga le **tvorjenki z moškospolskim simpleksom**

1 Priponski niz je večmorfemsko priponsko obrazilo višjestopenjske tvorjenke (npr. *-ov-in-je*). Kot priponski niz so pojmovani tudi tipi *-lnik*, ki jih je mogoče obravnavati kot konglomerate priponskih obrazil, združene v zložena priponska obrazila.

2 O abstrakciji zloženih priponskih obrazil glej Šekli (2011, 124).

3 Gradivo je bilo zbrano v letih 1995–2011 s pomočjo vprašalnice *Vprašalnica za sadovnjak, vrt, polje* (Benedik, 1994) in interpretirano v doktorski disertaciji (Horvat, 2012).

4 Simpleks je naveden v oklepaju ob tvorjenki.

5 Kot izhodiščni besedotvorni predhodnik tvorjenke se tukaj obravnavajo podstave levo od morfema *-ov-*, za tvorjenko *drobtinovec* beseda *drobtina* in ne *drob*, za tvorjenko *lesnikovec* beseda *lesnika* in ne *les*.

6 Kot izhodiščni besedotvorni predhodnik se obravnava beseda *lesnika*.

7 Kot izhodiščni besedotvorni predhodnik tvorjenke se obravnava beseda *tropina*.

8 Kot izhodiščni besedotvorni predhodnik tvorjenke se obravnava beseda *prežig*.

9 Kot izhodiščni besedotvorni predhodnik tvorjenke se obravnava *smolje*.

- grahovnjak** (grah) 'grašica', **sadovnjak** (sad) 'sadovnjak'
3. **-n-ov-ek**
Ima ga le **tvorjenka z moškospolskim simpleksom dimnovek** (dim) 'cvet (najmočnejši alkohol)'
4. **-ov-n-ik**
Ima ga le **tvorjenka z moškospolskim simpleksom bobovnik** (bob) 'fižolova slama'
5. **-ov-ica**
- a) **tvorjenke z ženskospolskim simpleksom ajdovica** (ajda) 'ajdova slama', **cukovica** (cuka) 'krmna pesa, sladkorna pesa', **formentovica** (formenta) 'koruzna slama', **gruškovica** (gruška) 'hruškovo žganje, hruškov sok', **slivovica** (sliva) 'slivovo žganje, češpljevo žganje', **tropinovica** (tropina) 'jabolčno žganje'
- b) **tvorjenke z moškospolskim simpleksom bobovica** (bob) 'fižolova slama', **fižkovica** (fižek) 'fižolova slama', **fižolovica** (fižol) 'fižolova slama', **formentinovica** (formentin) 'koruzna slama', **grahovica** (grah) 'krmni grah', **ječmenovica** (ječmen) 'ječmenova njiva, ječmenova slama', **korenovica** (koren) 'korenjevi listi', **krompirjevica** (krompir) 'krompirjevica (listje), krompirjevica (njiva)', **krumpljevica** (krumpelj) 'krompirjevica (listje)', **mernovica** (meren) 'korenjevi listi', **trnovica** (trn) 'robidnica'
- c) **tvorjenka s srednjepolskim simpleksom korenjevica** (korenje) 'korenjevi listi'
6. **-ov-n-ica**
- a) **tvorjenke z ženskospolskim simpleksom gruškovnica** (gruška) 'hruškovo žganje, hruškov sok'
- b) **tvorjenke z moškospolskim simpleksom borovnica** (bor) 'borovnica'
7. **-ov-išč-n-ica**
- a) **tvorjenke z ženskospolskim simpleksom ajdoviščnica** (ajda) 'ajdova slama'
- b) **tvorjenke z moškospolskim simpleksom boboviščnica** (bob) 'krompirjevica (listje)', **krompiroviščnica** (krompir) 'krompirjevica (listje)'
8. **-ov-ka**
- a) **tvorjenke z ženskospolskim simpleksom ajdovka** (ajda) 'ajdova slama', **češnjevka** (češnja) 'ringlo', **gruševka** (gruša) 'hruškov sok', **rženovka** (rž) 'ržena slama', **rževka** (rž) 'ržena slama, ržena njiva', **slivovka** (sliva) 'slivovo žganje', **tropinovka** (tropina) 'repnica (voda)'
- b) **tvorjenke z moškospolskim simpleksom bobovka** (bob) 'krompirjevica (listje)', **fižolovka** (fižol) 'fižolovka (palica), fižolova slama', **fižonovka** (fižon) 'fižolova slama', **fožonovka** (fožon) 'fižolova slama', **fržolovka** (fržol) 'fižolovka (palica), fižolova slama', **grahovka** (grah) 'fižolova slama', **ječmenovka** (ječmen) 'ječmenova slama', **krompirjevka** (krompir) 'krompirjevica (listje), krompirjeva njiva', **krompirnovka** (krompirn) 'krompirjevica (listje)', **kvsovka** (kvas) 'repnica (voda)', **moštovka** (mošt) 'hruška (drevol)', **runkljevka** (runkelj) '(porezani) pesni listi'
- c) **tvorjenke s srednjepolskim simpleksom korenjevka**¹⁰ (korenje) 'korenjevi listi', **strniščevka** (strnišče) 'pšenično strnišče, ječmenišče (požeto), ržišče (požeto), strnišče (ostanki žitnih stebel), strnišče (njiva po žetvi)', **trnjevka**¹¹ (trnje) 'robida', **zeljevka**¹² (zelje) 'zelnica (voda)'
9. **-ov-in-ka**
- b) **tvorjenke z moškospolskim simpleksom borovinka** (bor) 'borovnica'
10. **-ov-ina**
- a) **tvorjenke z ženskospolskim simpleksom brajdovina** (brajda) 'trta', **češnjovina** (češnja) 'češnjev les', **češpljevina** (češplja) 'češpljev les', **češpovina** (češpa) 'slivov les, češpljev les', **fržolicevina** (fržolica) 'fižolova slama', **gruševina** (gruša) 'hruškov les', **gruškovina** (gruška) 'hruškov les', **hruševina** (hruša) 'hruškov les, krompirevica (listje)', **hruškovina** (hruška) 'hruškov les', **jablanovina** (jablana) 'jablanov les', **koruzovina** (koruza) 'koruzna slama', **ostrogovina** (ostroga) 'robidnica, robida', **preševina** (preša) 'tropina, sadje za žganje, pomešano z vodo', **repičevina** (repica) 'krompirjevica (listje)', **repovina** (repa) '(porezano) repno listje', **robidovina** (robida) 'robida, malinovje', **slivovina** (sliva) 'slivov les', **turščičevina** (turščica) 'koruzna slama'
- b) **tvorjenke z moškospolskim simpleksom ceglovina** (cegel) 'tropina', **fižolovina** (fižol) 'fižolova slama', **ječmenovina** (ječmen) 'ječmenova njiva', **kožuhovina** (kožuh) 'koruzno perje (od storža)', **krompirjevina** (krompir) 'krompirjevica (listje)', **latovina** (lat) 'koruzni storž brez zrnja', **omajčevina** (omajek) 'koruzno perje (od storža)', **turškovina**¹³ 'koruzna slama'
- c) **tvorjenke s srednjepolskim simpleksom jablovina** (jablo) 'jablanov les', **jabolkovina** (jabolko) 'jablanov les', **kopinjevina**¹⁴ (kopinja) 'robidnica, robida', **kopiščevina** (kopišče) 'robida', **ličevina** (liko) 'koruzno perje (od storža)', **krompiriščevina** (krompirišče) 'krompirjeva njiva, krompirišče (pokošeno)', **strniščevina** (strnišče) 'strnišče (ostanki žitnih stebel)'
- č) **tvorjenke z glagolskim simpleksom ličkovina** (ličkati) 'koruzno perje (od storža)'

10 Kot izhodiščni besedotvorni predhodnik tvorjenke se obravnava *korenje*.

11 Kot izhodiščni besedotvorni predhodnik tvorjenke se obravnava *trnje*.

12 Kot izhodiščni besedotvorni predhodnik tvorjenke se obravnava *zelje*.

13 Besedotvorni predhodnik tvorjenke je pridevnik *turški*, simpleks pa *Turek* oz. *Turčija*.

14 Kot izhodiščni besedotvorni predhodnik tvorjenke se obravnava *kopinje*.

11. -ov-šč-ina
Ima ga le **tvorjenka z ženskospolskim simpleksom ajdovščina** (ajda) 'njiva z ajdo'
12. -ov-je
- a) **tvorjenke z ženskospolskim simpleksom**
bilovje (bil) 'strnišče (ostanki žitnih stebel)', **češpljevje** (češplja) 'slivov les, češpljev les', **čompovje** (čompa) 'krompirjevica (listje)', **hruškovje** (hruška) 'hruškov les', **jagodičevje** (jagodica) 'jagoda, gozdna jagoda (rastlina)', **malinovje** (malina) 'malinovje', **pečkovje** (pečka) 'pečke (pri jabolku), ovojnice, v katerih so pečke', **pšeničevje** (pšenica) 'pšenična njiva, pšenično strnišče', **repičevje** (repica) '(porezano) repno listje', **repovje** (repa) '(porezani) pesni listi', **resovje** (resa) 'resa', **robidovje** (robida) 'robidnica, robida', **slivovje** (sliva) 'slivov les', **verzotovje** (verzota) 'list zelja'
- b) **tvorjenke z moškospolskim simpleksom**
bobovje (bob) 'fižolova slama', **grahovje** (grah) 'grašica', **izkožuhovje** (kožuh) 'koruzno perje (od storža)', **ječmenovje** (ječmen) 'ječmenova slama', **klasovje** (klas) 'resa', **skuševje** (skuš) 'koruzno perje (od storža)', **slačevje** (slak-) 'koruzno perje (od storža)', **storževje** (storž) 'koruzni storž brez zrnja', **štokovje** (štok) 'koruzni storž brez zrnja', **štorovje** (štor) 'strnišče (ostanki žitnih stebel)', **vlasovje** (vlas) 'koruzni laski'
- c) **tvorjenke s srednjepolskim simpleksom**
jabolkovje (jabolko) 'jablanov les', **ličevje** (liko) 'koruzno perje (od storža)', **stablovje** (stablo) 'krompirjevica (listje)', **strniščevje** (strnišče) 'strnišče po požetem žitu'
- č) **tvorjenke z glagolskim simpleksom**
ličkovje (ličkati) 'koruzno perje (od storža)'
13. -ov-in-je
Imata ga le **tvorjenki z moškospolskim simpleksom grahovinje** (grah) 'fižolova slama', **sirkovinje** (sirek) 'koruzna slama'
14. -ov-išče
- a) **tvorjenke z ženskospolskim simpleksom ajdovišče** (ajda) 'njiva z ajdo', **malinovišče** (malina) 'malinovje', **repovišče** (repa) 'krompirišče (pokošeno)'
- b) **tvorjenke z moškospolskim simpleksom**
bobovišče (bob) 'krompirišče (pokošeno)', **fižonovišče** (fižon) 'fižolovka (palica)', **grahovišče** (grah) 'fižolova slama', **krompirjevišče** (krompir) 'krompirjeva njiva, krompirišče (pokošeno)', **krumpljevišče** (krumpelj) 'krompirjevica, krompirišče (pokošeno)'

OBRAVNAVA TVORJENK Z VMESNIM MORFEMOM -OV- V BESEDOTVORNI LITERATURI

1. -ov-ec

Tvorjenke tipa češnjavec, *grahovec* so v Bajec (Bajec, 1950, 106), Stramljič Breznik (1999) Sławski

(Sławski, 1974, 99) in Toporišič (Toporišič, 2000, 171) obravnavane kot izpridevniške tvorjenke s pridevnikom na -ov/-ev v podstavi in s pripono -ec, torej z besedotvornim pomenom nosilec lastnosti. Zloženo pripono, ki se je abstrahirala iz tovrstnih tvorb, in se pripenja neposredno na samostalniške podstave, tvorjenka pa ima besedotvorni pomen opravljalnik, omenjata Sławski (Sławski, 1974, 99) in Toporišič (Toporišič, 2000, 176–178).

2. -ov-n-jak

Tvorjenk s tem priponskim nizom Bajec (1950) in Sławski (1974) ne navajata, pač pa jih kot izpridevniške z besedotvornim pomenom nosilec lastnosti obravnava Toporišič (2000, 170), npr. *godovnjak*.

3. -n-ov-ek

Tvorjenke s tem priponskim nizom v Bajec (1950), Sławski (1974), Stramljič Breznik (1999), Toporišič (2000) niso navedene.

4. -ov-n-ik

Bajec (1950, 85–88) tvorjenke s tem priponskim nizom strukturno razume kot: samostalnik + *ov* + *n* + *ik*, npr. *ajdovnik*, *deževnik*, ki se od tvorjenk tipa *repnik*, *zelnik* ločujejo le na podlagi morfema -ov-, katerega funkcija je pridevniška pripona besedotvornega predhodnika. »Vsekakor so pravilne tvorbe iz živalskih in rastlinskih imen, nadalje iz samostalnikov, ki zaznamuje blago. Vendar je poleg teh še dosti drugih primerov iz žive ljudske govornice, kjer moramo v formantu -ov- videti še nekaj več kakor samo posesivno obrazilo, najbrž tisti -ov-, ki je karakteristikon ũ-jevske deklinacije«. Toporišič (2000, 170, 176) tvorjenke s tem priponskim nizom izpeljuje na dva načina: 1. iz pridevniške podstave z besedotvornim pomenom nosilec lastnosti, npr. *duhovnik*, in 2. iz samostalniške podstave z zloženo pripono -ovnik ter besedotvornim pomenom opravkar/opravljalnik npr. *čarovnik*, *darovnik*, *mirovnik*.

Sławski tega priponskega niza ne omenja.

5. -ov-ica

Bajec (1950, 100), Sławski (1974, 98) in Toporišič (2000, 175) tvorjenke tipa *ajdovica*, *bobovica* opredeljujejo kot izpridevniške tvorbe, tj. s pridevnikom na -ov/-ev v podstavi. Razlika je le v besedotvornopomenski opredelitvi: Bajec in Sławski jih razumeta kot nosilnik/nosilec lastnosti, Toporišič pa vpeljuje konkretizirani besedotvorni pomen snov.

Zložena pripona -ovica ni omenjena.

6. -ov-n-ica

Bajec (1950, 105) vidi v tvorjenkah tipa *deževnica*, *domovnica*, *glasovnica*, *polovnica* zloženo pripono -nica, ki se »dodaja tudi vmesnim formantom -ov/-ev«. Besedotvornih predhodnikov besednovrstno ne opredeljuje, prav tako besedotvornopomensko ne opredeljuje niti tvorjenk.

Toporišič izpeljuje tvorjenke iz pridevniške podstave s pripono -ica, npr. *vozovnica*, *tipkovnica*, besedotvornopomensko pa jih opredeljuje na več načinov: kot konkretizirana lastnost (2000, 173), prostor, npr.

črkovnica, *blagovnica* (2000, 174) in snov, npr. *slivovica* (2000, 175), iz česar je razvidno, da pri opredelitvah ne izhaja iz primarnih, temveč iz konkretiziranih, tj. adherentnih besedotvornih pomenov. Tvorjenka *blagovnica* je obravnavana celo na dva načina, tudi kot izsamostalniška s pripono *-nica* in s pomenom prostor (Toporišič, 2000, 181).

Ślawski (1974) tvorjenk s tem priponskim nizom ne obravnava.

7. -ov-išč-n-ica

Tvorjenke s tem priponskim nizom v Bajec (1950), Ślawski (1974), Stramljič Breznik (1999) in Toporišič (2000) niso obravnavane.

8. -ov-ka

Bajec (1950, 93), Ślawski (1974, 94) in Toporišič (2000, 171) tvorjenke tipa *ajdovka*, *fižolovka* opredeljujejo kot izpridevniške iz pridevnikov na *-ov/-ev* v podstavi in s pripono *-ka*, besedotvornopomensko pa kot nosilec/nosilnik lastnosti. Zložene pripone *-ovka* Bajec in Ślawski ne omenjata, pač pa jo navaja Toporišič (2000, 177, 183), in sicer pri izsamostalniških tvorjenkah, npr. *grmovka* s pomenom opravkar/opravljalnik in *pekovka* s pomenom feminativ.

9. -ov-in-ka

Tvorjenke s tem priponskim nizom v Bajec (1950), Ślawski (1974), Stramljič Breznik (1999) in Toporišič (2000) niso obravnavane.

10. -ov-ina

Bajec (1950, 52) tvorjenke tipa *hruškovina*, *fižolovina* pojmuje kot izsamostalniške z zloženo pripono *-ovina*. »Te izvedenke imajo pomen, kakršnega daje pripona *-ov/-ev* sama po sebi, pri osebah svojilnega, sicer pa pomen pripadnosti, saj je le ta svojilnosti najbližje«. Tvorjenke iz snovnih imen besedotvornopomensko opredeljuje kot kolektiv. Da je tvorba z zloženo pripono sekundarna, dokazujejo tudi besedotvorne vzporednice, tj. prav tako izsamostalniške, z nezloženo pripono *-ina* in enakima besedotvornim in slovarskim pomenom (*klobučina* : *klobučevina*, *pajčina* : *pajčevina*). Vmesni morfem *-ov-* ponekod vidi kot karakteristikon nekdanje *u-sklanjatve* (*rodovina*, *domovina*, *duhovina*, *godovina*). Kot izsamostalniške z zloženo pripono *-ovina* jih obravnava tudi Ślawski (1974), npr. *blatovina*, *bobovina*, in sicer s pomenoma opravljalnik in skupnost, npr. *borovina*. Nekoliko drugače so obravnavane pri Toporišiču, in sicer na dva načina: 1. kot izpridevniške tvorjenke z različnimi (predvsem konkretiziranimi oz. adherentnimi) besedotvornimi pomeni: konkretizirana lastnost, npr. *bukovina* 'gozd' (Toporišič, 2000, 173), prostor, npr. *kraljevina*, *grofovina* (Toporišič, 2000, 174), in snov, npr. *hrastovina*, *lipovina*, *koruzovina* (Toporišič, 2000, 175), 2. kot izsamostalniške z zloženo pripono *-ovina* in besedotvornim pomenom skupnost, npr. *hrastovina*, *srebrovina* (Toporišič, 2000, 184). Stramljič Breznikova (1999, 68) tvorjenke tipa *fižolovina*, *krompirjevina* opredeljuje kot izpridevniške s pomenom nosilnik lastnosti.

11. -ov-šč-ina

Bajec (1950, 54) tvorjenke tipa *ajdovščina* opredeljuje kot izpridevniške, nastale iz pridevnikov na *-ski*, njihov besedotvorni pomen pa je skupnost.

12. -ov-je

Bajec (1950, 12) in Ślawski (1974, 85) tvorjenke tipa *hruškovje*, *grahovje* pojmujeta kot izsamostalniške z zloženo pripono *-ovje* in besedotvornim pomenom skupnost. Bajec opozarja, da le izrazna raven tvorjenke nakazuje na izpeljavo iz svojilnih pridevnikov na *-ov*, ki je najpogostejša ravno pri fitonimih, vendar pa je morfem *-ov-* obrazilo nekdanje *u-sklanjatve*. »Kako naj bi sicer tolmačili izvedenke, kakor so *gorovje*, *vodovje*? Primer *valovje* nam kaže, kako je preko plurala prišlo do zbirnega pomena«.

Na dva načina so tvorjenke obravnavane pri Toporišiču (2000, 173, 184), in sicer 1. kot izpridevniške s pomenom konkretizirana lastnost, npr. *jelševje*, *bukovje*, in kot 2. izsamostalniške s pomenom skupnost, npr. *hrastovje*, *gabrovje*, *bodičevje*. Iz navedenega ni jasno, kateri kriterij je vplival na razlikovanje besedotvornopomenske opredelitve, saj imajo tvorjenke *bukovje* in *hrastovje* pravzaprav enako strukturo skladijske podstave, strukturno enak je tudi slovarski pomen tvorjenk.

13. -ov-in-je

Tvorjenke s tem priponskim nizom v Bajec (1950), Ślawski (1974), Stramljič Breznik (1999) in Toporišič (2000) niso obravnavane.

14. -ov-išče

Bajec (1950, 113) in Stramljič Breznikova (1999, 94) pojmujeta tovrstne tvorjenke kot izpridevniške, npr. *ajdovišče*, *grahovišče*. Drugačno opredelitev srečamo pri Ślawskem (1974, 95), ki v priponskem nizu *-ov-išče* vidi zloženo pripono in varianto k *-išče*, element *-ov-* pa izvira iz prvotnih *u-jevskih* osnov, npr. *domovišče*, *stanovišče*, mogoč pa je tudi vpliv glagolov na *-ovati* in pridevnikov na *-ov*. Toporišič (2000) tvorjenk s tem priponskim nizom ne obravnava.

NASTANEK VMESNEGA MORFEMA -OV- PRI TVORJENKAH TIPA BUKOVNIK, RAKOVNIK

V Furlan (2010, 209) je nastanek morfema *-ov-* pri tvorjenkah tipa *bukovnik*, *rakovnik*, tj. z ženskospolskim in moškospolskim simpleksom, razložen na podlagi primerjanja pridevniških variant tipa **сърковъль* : **съркъвъль* (← **сърку*, g. **съркъве*), sln. *cerkovni* : *cerkveni*. Ti dve pridevniški varianti sta pričakovani kot izpeljavi iz samostalnikov ženskega spola na **-y*, ki so prehajali v *a-jevsko* sklanjatev (**сърку* 'cerkev' → **съркъва*, **buky* 'bukev' → **bukъва*, **smoky* 'smokva' → **smokъва*, **svekry* 'moževa mati' → **svekръва*, **žьrny* 'mlinški kamen' → **žьръва* ...).

Pridevniki iz navedenih podstav so bili lahko izpeljani iz treh oblikovnih tipov, tj. 1. iz prvotnejših samostalnikov tipa **сърку*, 2. iz posplošenih akuzativnih oblik tipa **съркъвъль*, sln. *cerkev*, ali 3. iz mlajših oblik tipa

*цѣрква, pri vseh pa je pričakovano, da bo v izpeljani obliki nastopala historično upravičena samostalniška osnova na *-v-, tj. **цѣркѣv-*, **bukѣv-*, **smokѣv-*, oz. mlajša oblika, ki je tvorba pridevnikov iz samostalniške osnove na *-ov-, npr. **цѣркѣov-*, **bukov-*, **smokov-*. Ta mlajša oblika je lahko nastala šele, ko so se ob akuzativih tipa *сѣвѣрѣvѣ začeli tvoriti novi s polnostopenjskim -ov-, ki so neologistične oblike, ki so pri osnovah na *-y/-ѣv- lahko nastale zaradi homonimnega izglasja -y z nazalnimi osnovami tipa *kamy*. To je povzročilo, da se je polnostopenjskost sufiksa v tož. edn. s tipa *kamemъ* začela prenašati tudi v akuzative osnov na *-y/-ѣv-.

Ti akuzativi so najverjetneje vplivali na to, da so ob pridevnikih s samostalniško osnovo tipa **цѣркѣv-*, npr. *цѣркѣv-енѣ, sln. *cerkven*, začeli nastajati novi pridevniki s samostalniško osnovo tipa **цѣркѣov-*, in sicer s priponama a) *-ѣнѣ, *цѣркѣov-ѣнѣ, sln. *cerkoven* ali b) s pripono *-ѣ, *smokov-ѣ.

Razmerje med starejšo samostalniško osnovo tipa **цѣркѣv-* in mlajšo samostalniško osnovo tipa **цѣркѣov-* je razvidno tudi iz drugih izpeljav, npr. hrv. *breskvik* 'breskov sadovnjak' < *bresѣv-ik in hrv. *smokovik* < *smokov-ik.

Izpeljava iz novih osnov tipa **цѣркѣov-* je vplivala na nastanek pridevnikov tipa *bukovѣ < *bukov-ѣ, kjer je bil morfem -ov občuten torej kot pridevniški.

Na podlagi razmerij tipa *synѣv (adj.) : *synѣ (m.) so začeli nastajati tudi novi samostalniki tipa *bukѣ 'buk-kev'. S pripono -ov so se tako začeli tvoriti pridevniki iz moško- in ženskospolskih podstav, poleg *bukov* in *rakov* tudi *lipov*, *malinov* oz. že predhodno *breskov*.

INTERPRETACIJA OBRAVNAVANIH TVORJENK

Kot je razvidno iz navedb obravnavane slovenske (Bajec, 1950; Stramljič Breznik, 1999; Toporišič, 2000) in slovanske (Sławski, 1950) besedotvorne literature, so tvorjenke z morfemom -ov-, pri katerih je ta del podstave oz. priponskega niza (in ne osnove), obravnavane različno predvsem zaradi različnih morfemskih členitev tvorjenke: 1. obravnava celotnih priponskih nizov kot zložene pripone, npr. -*ovec*, -*ovka*, -*ovje* oz. 2. obravnava tvorjenk kot izpridevniških tvorb s pridevnikom na -ov v podstavi (ki tako ni del priponskega niza). Glede na to, da je tvorjenke z več kot enim priponskim obrazilom mogoče morfemizirati oz. interpretirati na različne načine, so tvorjenke z morfemom -ov- v nadaljevanju interpretirane v skladu z obema možnima interpretacijama, in sicer kot podstavni morfem ali kot morfem zložene pripone.

1. Tvorjenke na -ov-ec

Zbrane narečne tvorjenke imajo v simpleksu žensko-, moško- in srednjespolske samostalnice, ki ne spadajo v nekdanjo *u*-jevsko sklanjatev. Ena tvorjenka je izpeljana iz glagolske podstave. Morfem -ov- je tako v tvorjenkah na -ov-ec mogoče obravnavati kot **a) podstavni morfem**, tvorjenke pa opredeljevati kot izpridevniške z besedo-

tvornim pomenom *nosilnik lastnosti* oz. kot **b) morfem zložene pripone -ovec**, tvorjenke pa opredeljevati kot izsamostalniške z besedotvornim pomenom *opravljalnik*.

2. Tvorjenke na -ov-n-jak

Obe tvorjenki imata v simpleksu moškospolski samostalniki, izmed katerih eden spada v nekdanjo *u*-sklanjatev (*sad*), drugi ne (*grah*). Morfem -ov- je tako v tvorjenkah na -ov-n-jak mogoče obravnavati kot **a) del osnove**, tvorjenke pa opredeljevati kot izpridevniške s pomenom *nosilnik lastnosti* oz. po reinterpretaciji morfemske meje kot izsamostalniške s pomenom *prostor* oz. kot **b) morfem zložene pripone -ovnjak**, tvorjenke pa opredeljevati kot izsamostalniške s pomenom *opravljalnik*.

3. Tvorjenke na -n-ov-ek

Edina zapisana narečna tvorjenka (*dimnovek*) ima v simpleksu enozložni moškospolski samostalniki, ki ne spada v nekdanjo *u*-jevsko sklanjatev. Morfem -ov- je tako v tvorjenkah na -ov-ek mogoče obravnavati kot **morfem zložene pripone -ovek**, tvorjenke pa opredeljevati kot izpridevniške z besedotvornim pomenom *nosilnik lastnosti*.

4. Tvorjenke na -ov-n-ik

Zapisana narečna tvorjenka (*bobovnik*) ima v simpleksu enozložni moškospolski samostalniki, ki ne spada v nekdanjo *u*-jevsko sklanjatev. Morfem -ov- je tako v tvorjenkah na -ov-n-ik mogoče obravnavati kot **a) podstavni morfem**, s katerim je tvorjen pridevnik *bobov*, tvorjenke pa opredeljevati s pomenom *nosilnik lastnosti* oz. kot **b) morfem zložene pripone -ovnik**, tvorjenke pa opredeljevati kot izsamostalniške z besedotvornim pomenom *opravljalnik*.

5. Tvorjenke na -ov-ica

Zapisane narečne tvorjenke imajo v simpleksu žensko-, moško- in srednjespolske samostalnice, ki ne spadajo v nekdanjo *u*-jevsko sklanjatev. Morfem -ov- je tako v tvorjenkah na -ov-ica mogoče obravnavati kot **a) podstavni morfem**, s katerim je tvorjen pridevnik, tvorjenke pa opredeljevati s pomenom *nosilnik lastnosti* oz. kot **b) morfem zložene pripone -ovica**, tvorjenke pa opredeljevati kot izsamostalniške z besedotvornim pomenom *opravljalnik*.

6. Tvorjenke na -ov-n-ica

Zapisani narečni tvorjenki (*gruškavnica*, *borovnica*) imata v simpleksu žensko- in moškospolski samostalniki, ki ne spadata v nekdanjo *u*-jevsko sklanjatev. Morfem -ov- je tako v tvorjenkah na -ov-n-ica mogoče obravnavati kot **a) podstavni morfem**, s katerim je tvorjen pridevnik, tvorjenke pa opredeljevati s pomenom *nosilnik lastnosti* in z zloženo pripono -*nica* oz. kot **b) morfem zložene pripone -ovnica**, tvorjenke pa opredeljevati kot izsamostalniške z besedotvornim pomenom *opravljalnik*.

7. Tvorjenke na -ov-išč-n-ica

Zapisane tri narečne tvorjenke imajo v simpleksu žensko- in moškospolske samostalnice, ki ne spadajo v nekdanjo *u*-jevsko sklanjatev. Morfem -ov- je tako v

tvorjenkah na *-ov-išč-n-ica* mogoče obravnavati kot **a) podstavni morfem**, s katerim je tvorjen pridevnik (če tvorjenke členimo kot *ajd-ov-išč-n-ica* ← **ajd-ov-išč-ən*) oz. kot **b) morfem zložene pripone -ovišče**, na katero se pripenja druga zložena pripona *-nica*.

8. Tvorjenke na **-ov-ka**

Zbrane narečne tvorjenke imajo v simpleksu žensko-, moško- in srednjespolske samostalnice, ki ne spadajo v nekdanjo *u*-jevsko sklanjatev. Morfem *-ov-* je tako v tvorjenkah na *-ov-ka* mogoče obravnavati kot **a) podstavni morfem**, tvorjenke pa opredeljevati kot izpridevniške z besedotvornim pomenom *nosilnik lastnosti* oz. kot **b) morfem zložene pripone -ovka**, tvorjenke pa opredeljevati kot izsamostalniške z besedotvornim pomenom *opravljalik*.

9. Tvorjenka na **-ov-in-ka**

Edina zapisana narečna tvorjenka (*borovinka*) ima v simpleksu moškospolski samostalnik, ki ne spada v nekdanjo *u*-sklanjatev. Morfem *-ov-* je tako v tvorjenkah na *-ov-in-ka* mogoče obravnavati kot **del zložene pripone -ov-ina podstavnega samostalnika** *borovina*, tvorjenko pa kot izsamostalniško z besedotvornim pomenom *manjšalnica*.

10. Tvorjenke na **-ov-ina**

Zbrane narečne tvorjenke imajo v simpleksu žensko-, moško- in srednjespolske samostalnice, ki ne spadajo v nekdanjo *u*-jevsko sklanjatev. Ena tvorjenka je izpeljana iz glagolske podstave. Morfem *-ov-* je tako v tvorjenkah na *-ov-ina* mogoče obravnavati kot **a) podstavni morfem**, tvorjenke pa opredeljevati kot izpridevniške z besedotvornim pomenom *popredmetena lastnost* oz. kot **b) morfem zložene pripone -ovina**, tvorjenke pa opredeljevati kot izsamostalniške z besedotvornim pomenom *opravljalik* oz. *skupnost*. Pri izglagolski tvorjenki je morfem *-ov-* del zložene podstave.

11. Tvorjenke na **-ov-šč-ina**

Zapisana narečna tvorjenka ima v simpleksu žensko-spolski samostalnik, ki ne spada v nekdanjo *u*-sklanjatev. Morfem *-ov-* je tako mogoče opredeljevati kot **podstavni morfem** pridevnika *ajdovski*, njegov nastanek pa je enak, kot v zgoraj navedenem primeru *bukovnik* (← *bukoven*), tj. preko strukturno in tipsko enakih pridevnikov z glasovno polnostopenjsko pripono *-ov*.

12. Tvorjenke na **-ov-je**

Zbrane narečne tvorjenke imajo v simpleksu žensko-, moško- in srednjespolske samostalnice, ki ne spadajo v nekdanjo *u*-jevsko sklanjatev. Ena tvorjenka je izpeljana

iz glagolske podstave. Morfem *-ov-* je tako v tvorjenkah na *-ov-je* mogoče obravnavati kot **a) podstavni morfem**, tvorjenke pa opredeljevati kot izpridevniške z besedotvornim pomenom *popredmetena lastnost* oz. kot **b) morfem zložene pripone -ovje**, tvorjenke pa opredeljevati kot izsamostalniške z besedotvornim pomenom *skupnost*.

13. Tvorjenke na **-ov-in-je**

V gradivu zapisani narečni tvorjenki imata v simpleksu moškospolski samostalnik, ki ne spada v nekdanjo *u*-sklanjatev. Morfem *-ov-* je tako v tvorjenkah na *-ov-in-je* mogoče obravnavati kot **del zložene pripone -ovina podstavnega samostalnika** *grahovina*, *sirkovina*, tvorjenko pa kot izsamostalniško z besedotvornim pomenom *skupnost*.

14. Tvorjenke na **-ov-išče**

Zbrane narečne tvorjenke imajo v simpleksu žensko- in moškospolske samostalnice, ki ne spadajo v nekdanjo *u*-jevsko sklanjatev. V skladu z razvrstitvenimi možnostmi pripone *-išče*, ki se pripenja na samostalniške oz. glagolske podstave, morfema *-ov-* ni mogoče obravnavati kot pridevniško pripono, pač pa kot **a) morfem zložene pripone -ovišče**, tvorjenke pa opredeljevati kot izsamostalniške z besedotvornim pomenom *opravljalik* oz. *prostor*.

SKLEP

Kot je razvidno iz navedb obravnavane slovenske (Bajec, 1950; Stramljič Breznik, 1999; Toporišič, 2000) in slovanske (Ślawski, 1950) besedotvorne literature, so tvorjenke z morfemom *-ov-*, pri katerih je ta del podstave oz. priponskega niza (in ne osnove), obravnavane različno predvsem zaradi različnih morfemskih členitev tvorjenke: 1. obravnava celotnih priponskih nizov kot zložene pripone, npr. *-ovec*, *-ovka*, *-ovje*, oz. 2. obravnava tvorjenk kot izpridevniških tvorb s pridevnikom na *-ov* v podstavi (ki tako ni del priponskega niza). V prispevku smo tako želeli prikazati različne načine interpretacij oz. morfemizacij višjestopenjskih tvorjenk, pri čemer smo izhajali iz gradivskega korpusa narečnih tvorjenk, vezanih na pomensko polje *kulturne rastline*. Menimo, da je zaradi večfunkcijskosti morfema *-ov-/-ev-* višjestopenjske tvorjenke, ki jih ta morfem tvori, nemogoče enoznačno morfemizirati, pač pa je ob izhajanju iz formalne plati tvorjenke neobhodno upoštevanje vseh možnih morfemizacij in s tem posledično določitev različnih besedotvornih pomenov tvorjenke.

DIALECTAL COMPLEX WORDS WITH A MORPHEME -OV-/EV- FROM THE SEMANTIC FIELD OF CULTIVATED PLANTS

Mojca HORVAT

Fran Ramovš Institute of the Slovenian Language SRC SASA, Novi trg 4, 1000 Ljubljana, Slovenia
e-mail: mhorvat@zrc-sazu.si

SUMMARY

Due to the multi-functional nature of the morpheme -ov-/ev- and, consequently, the differing interpretations of the complex words covered by this morpheme, we have decided to examine complex dialect words containing the intermediate morpheme -ov-/ev- and their treatment in the Slovenian and Slavonic word-formational literature, and to provide our own interpretation of the matter. In this paper, complex words are classified into 14 categories based on the structure of the suffixes, and further sub-grouped according to gender and/or word-type of the simplex, which may be feminine, masculine or neuter. Very few complex words have a verbal simplex in their word-formational base. The function of the morpheme -ov- in a complex word depends on the categorical properties of the noun simplex from the word-formational base (e.g. affiliation to a certain paradigm, former a-, o- or u-declension), as well as on the suffix of the complex words (e.g. -ik, -ica, -išče) and the classification options (e.g. compatibility of suffixes with the adjectival word-formational base).

The morpheme -ov- in complex words covers several functions: a) it appears as part of the base in complex words from the stem of former u-declensions; b) in adjectival complex words from adjectives, -ov- forms the base of the complex word; c) in the third case, the morpheme -ov- acts as part of the suffix series, which was, with the abstraction of complex suffixes like -ovnik, -ovica, formed either from complex words with a stem from the former u-declension or with the abstraction of complex suffixes such as -ovec, -ovka from complex words with the adjective ending -ov in the word-formational base.

This paper consists of four parts: the first lists all complex words with the suffixed morpheme -ov-/ev- from the existing corpus; the second contains these complex words in the word-formational literature; the third shows the formation of the morpheme -ov- in complex words such as bukovnik; and the fourth examines possible different approaches to complex words containing the morpheme -ov-/ev- in the dialect material.

A study of Slovenian and Slavonic word-formational literature (Bajec, 1950; Stramljič Breznik, 1999; Toporišič, 2000; Sławski, 1950) has shown that the complex words under discussion are interpreted in different ways: complex words containing the morpheme -ov- as part of the base or suffix series (and not the stem) are treated differently mainly because of the different morphemisation of complex words: 1) treatment of the entire suffixed series as complexed suffixes, such as -ovec, -ovka, -ovje or 2) the treatment of complex words as adjectival formations with an adjective containing -ov in the base (which is not part of the suffixed series).

In this paper we aim to outline the different interpretations or morphemisations of multi-level complex words using the dialect corpus of complex words from the semantic field of 'cultivated plants'. We believe that due to the multi-level character of the morpheme -ov-/ev-, it is impossible to morphemise complex words formed by this morpheme unambiguously. However, we must, from the formal side of the complex word, take into account all the possible morphemisations, and therefore consequently determine the different word-formational meanings of the complex word.

Keywords: Slovenian dialects, word-formation, morpheme -ov-, nouns, cultivated plants

LITERATURA

Bajec, A. (1950): Besedotvorje slovenskega jezika I. Ljubljana, SAZU.

Benedik, F. (1994): Vprašalnice za zbiranje narečnega gradiva. Traditiones 23, 87–142.

Furlan, M. (2010): Porabskoslovensko óvca 'osa'. Praslovanska sinonima *(v)osva: *(v)osa v slovenščini. Slavia Centralis, 3, 1, 205–213.

Horvat, M. (2012): Morfološka struktura in geolingvistična interpretacija rastlinskih poimenovanj v slovenskih narečjih. Ljubljana, Doktorska disertacija.

Sławski, F. (1974): Zarys słowotwórstwa prasłowiańskiego. Słownik prasłowiański I. Wrocław, Zakład narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej akademii nauk, 43–141.

Stramljič Breznik, I. (1999): Prispevki iz slovenskega besedoslovja. Maribor, Slavistično društvo.

Šekli, M. (2011): Besedotvorni pomeni samostalniških izpeljank v (pra)slovanščini. Filologiĉeskie zametki. [Peĉatnoe izd.] 2012, 10, 1, 115–131.

Toporišič, J. (2000) (1976): Slovenska slovnica. Maribor, Založba Obzorja.